

УДК 378.22.091:376-056.36]-043.86(045)

ОЛЕНА КАПУСТИНА, доктор філософії, викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти; Комунальний заклад "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради, Україна
ORCID ID 0000-0001-8859-7435
lenaik1996@ukr.net

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ В ОСВІТІ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ- ОЛІГОФРЕНОПЕДАГОГІВ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

OLENA KAPUSTINA, PhD (Pedagogical Sciences), teacher of department of theory and methods of preschool education Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy" of Kharkiv Regional Council, Ukraine

MODERN CONCEPTS IN EDUCATION IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF MASTERS-OLIGOPHRENOPEDAGOGUES IN THE SYSTEM OF VOCATIONAL TRAINING

Автором наголошено на необхідності вивчення сучасних концепцій в освіті, оскільки їх реалізація забезпечує вирішення завдань, пов'язаних із професійною підготовкою здобувачів освіти. Акцентовано увагу на необхідності здійснення теоретичного аналізу концепцій, розроблених із метою посилення спроможності майбутніх фахівців галузі спеціальної та інклюзивної освіти до організації процесу навчання дітей з особливими освітніми потребами, забезпечення їх психолого-педагогічного супроводу. У статті висвітлено основні положення концепцій щодо підготовки спеціальних педагогів та інших фахівців галузі спеціальної й інклюзивної освіти, удосконалення їх особистісних якостей.

Ключові слова: концепція, професійна підготовка, магістри-олігофренопедагоги, компетентність, інклюзивна освіта.

Summary. The implementation of educational concepts ensures the solution of tasks related to the professional training of education seekers. The author emphasizes the need for a theoretical analysis of concepts developed to develop the capacity of

future teachers in the field of special and inclusive education to organize the teaching process for gifted children, providing them with psychological and pedagogical support. A theoretical analysis of the concept of training special educators and other specialists in the field of special and inclusive education, and improving their personal qualities, was carried out.

Key words: concept, professional training, masters-oligophrenic pedagogues, competence, inclusive education.

Мета: теоретичний аналіз сучасних концепцій в освіті в контексті розвитку фахової компетентності магістрів-олігофренопедагогів в системі професійної підготовки.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Процеси глобалізації, прискорення темпів технологічного розвитку зумовлюють зміни у галузі освіти. У таких умовах традиційні підходи до вирішення нагальних проблем не завжди є ефективними. Тому, сучасні науковці зосереджують свою увагу на розробці концепцій, що дозволяють покращити якість освітнього процесу, діяти узгоджено для досягнення результату. Реалізація концепцій у професійній підготовці здобувачів освіти

надає можливість удосконалити її зміст, обрати дієві шляхи підвищення компетентностей студентів. Це питання є ключовим в умовах зростання ролі інклюзії, коли посилюється необхідність у конкурентоспроможних компетентних фахівцях галузі спеціальної та інклюзивної освіти, а існуючі шляхи та засоби потребують вдосконалення.

Відтак, дослідження концепцій відкриває можливості для вдосконалення системи освіти, а також дозволяє визначити цілі та завдання розвитку фахової компетентності магістрів-олігофренопедагогів, передбачати можливі ризики та труднощі, приймати рішення адекватні проблемам сучасності.

Аналіз досліджень і публікацій. Сутність поняття "концепція" з'ясовано С. Барною, О. Бочко, Є. Каргузовим, О. Плахотнюк, А. Прокопенко, Н. Тюріною, Є. Хриковим та іними науковцями. Особливості реалізації концепцій в освітньому просторі закладу вищої освіти вивчали Л. Бутенко, І. Козубцов, О. Кучерявий, В. Макаренко, О. Набока, Н. Степанченко, І. Тітова, Н. Овчаренко Л. Петренко та інші. Г. Горшковою, І. Малишевською, О. Мартинчук, Д. Супрун С. Цимбал-Слатвінською, С. Чупахіною та іншими розроблено концепції з метою по-

кращення професійної підготовки майбутніх фахівців галузі спеціальної та інклюзивної освіти, посилення їх особистісних якостей для виконання професійних обов'язків.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив дійти висновку, що у вивченні та розробці концепцій вбачають необхідність багато сучасних науковців. Разом із тим, є потреба в теоретичному аналізі існуючих концепцій професійної підготовки спеціальних педагогів та вчителів-логопедів, розвитку їх компетентностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створення та упровадження концепцій є тривалим і творчим процесом, що потребує спільних зусиль як педагогів, так і здобувачів освіти. У концепціях визначаються цілі, ключові завдання та шляхи подолання наявних проблем. Тому, їх упровадження забезпечує розвиток освіти, удосконалення її змісту і сприяє становленню фахівців, здатних демонструвати креативність та активність у суспільному житті.

Розмірковуючи над сутністю терміну "концепція", Н. Тюріна, І. Гой, І. Бабій (*Тюріна та ін., 2015, с. 33*) визначають його як спосіб пізнання, тлумачення об'єкта дослідження, головну ідею, систему поглядів, методологічні принципи дослідження.

Видається слушною думка О. Плахотнюка (*Плахотнюк, 2011, с. 191*), який зауважує, що концепція допомагає досягнути те, неочевидне на перший погляд, пропонуючи нові способи тлумачення наукових висловлювань.

На думку С. Барни (*Барна, 2020, с. 72*), під поняттям "концепція" слід розуміти широке узагальнення, що охоплює всі аспекти певного процесу і спрямоване на досягнення конкретних результатів.

Отже, під концепцією будемо розуміти обов'язкову складову теоретико-методологічних засад, систему поглядів на певне явище, що дозволяє обрати напрям його дослідження, а також спосіб вивчення.

Згідно з І. Малишевською (*Малишевська, 2018, с. 239*), концепція складається з трьох основних компонентів: методологічного, теоретичного та прикладного. Методологічний елемент концепції визначає її загальний напрям

мок, теоретичний – формує теоретичну базу, а прикладний - забезпечує практичну реалізацію.

Як зазначає Л. Бутенко (*Бутенко, 2021, с. 61*), знання сучасних концепцій дозволить педагогам свідомо обирати найефективніші стратегії й тактики навчання.

Із огляду на це, вважаємо за доцільне висвітлити актуальні концепції, що орієнтують на вдосконалення змісту професійної підготовки та розвиток компетентностей магістрів-олігофренопедагогів.

У Концепції розвитку педагогічної освіти наголошується на необхідності підготовки вчителів до роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби (ООП). Це передбачає глибоке розуміння специфіки їхнього розвитку та оволодіння спеціальними методиками навчання. Підготовка педагогічних кадрів має бути комплексною і включати не лише теоретичний аспект, але й передбачати оволодіння практичними навичками, які відповідають сучасним вимогам освітнього процесу та міжнародним стандартам (*"Концепція розвитку педагогічної...", 2018*).

Відтак, у даній концепції сформульовано головні вимоги до підготовки майбутніх педагогів. Їх дотримання уможливило становлення компетентних магістрів-олігофренопедагогів, здатних ефективно виконувати професійні обов'язки та діяти відповідно до викликів часу.

У Концепції розвитку інклюзивного навчання сформульовано головні засади нової філософії освіти, що передбачає позитивне ставлення до дітей з ООП. Реалізація положень цієї концепції в освітньому процесі закладу вищої освіти забезпечує розвиток магістрів-олігофренопедагогів на основі таких принципів, як системності, варіативності, корекційної спрямованості, індивідуалізації, соціальної відповідальності сім'ї (*"Концепція розвитку інклюзивного...", 2010*).

Усвідомлення значущості професійного вдосконалення з боку педагогічної спільноти зумовило необхідність формулювання концепції навчання впродовж життя.

А. Харківська зазначає: "Основа концепції навчання впродовж життя полягає в тому, що безперервне на-

вчання є способом життєдіяльності людини, процесом набуття нею необхідних знань, умінь, навичок, особистісних якостей і ціннісних орієнтирів у міру виникнення потреби в них" (*Харківська, 2020, с. 100*).

О. Маркозова (*Маркозова, 2016, с. 200*) підкреслює, що реалізація концепції навчання протягом життя є ключем до особистісного та професійного зростання, сприяє адаптації до змін у суспільстві та допомагає будувати успішну кар'єру. Безперервна освіта не лише допомагає людям досягти своїх цілей, але й сприяє розвитку всього суспільства.

Відтак, мета концепції упровадження життя полягає у неперервному набутті особистісних якостей як на піку особистісного зростання, так і в процесі поступової втрати можливостей. Важливим значенням у досягненні мети даної концепції є прагнення магістрів-олігофренопедагогів до удосконалення компетентностей, отримання нового досвіду.

О. Набока та І. Тат'яничкова (*Набока, Тат'яничкова, 2021, с. 77, 78, 80*) обґрунтовують зміст нової Концепції спеціальної освіти, яка передбачає використання нових способів у навчанні дітей з ООП і реалізується через забезпечення соціалізації дітей цієї категорії, упровадження інклюзії, особистісно-зорієнтованого та компетентнісного підходів. Ядром представленої концепції вчені визначають ідею незалежного життя людини з ООП.

Зміна філософії освіти супроводжується пошуком нових шляхів виховання та розвитку дітей з ООП, що спонукає до трансформації системи професійної підготовки магістрів-олігофренопедагогів. Зростання вимог до особистості спеціального педагога, рівня якості надаваних ним корекційно-розвивальних послуг посилює значення інклюзії та необхідність посилення спроможності магістрів-олігофренопедагогів до її впровадження.

О. Дубасенюк (*Дубасенюк, 2015, с. 10*) розроблено концепцію професійної підготовки майбутніх педагогів, метою якої є формування у здобувачів освіти високого рівня професіоналізму, моральних якостей та постійної прагнення до самовдосконалення.

Концепції професійної підготовки

визначають підходи, принципи та методи організації навчання і розвитку майбутніх фахівців. Вони впливають на формування змісту освітніх програм, вибір методів, технологій, засобів навчання, а також дозволяють оновити зміст професійної освіти у відповідності до сучасних вимог ринку праці, забезпечують поступове оволодіння компетентностями, необхідних для виконання професійних обов'язків.

Так, С. Цимбал-Слатвінською (Цимбал-Слатвінська, 2017, с. 228) розроблено концепцію підготовки майбутніх вчителів-логопедів, яка охоплює цілі, завдання, сучасні тенденції, принципи навчання та критерії оцінки готовності майбутніх фахівців. Концепція підготовки майбутніх вчителів-логопедів передбачає тісну співпрацю університетів з різними соціальними та освітніми інституціями. Одним із завдань вищевказаної концепції визначено формування чіткої світоглядної позиції щодо того, якою має бути підготовка логопедів, щоб вона відповідала новим запитам суспільства та вимогам ринку праці.

Представлена концепція відкриває нові можливості для професійної взаємодії між здобувачами освіти та стейкхолдерами, що заслуговує на особливу увагу.

О. Мартинчук (Мартинчук, 2019, с. 167) запропоновано концепцію підготовки спеціального педагога закладу освіти з інклюзивним навчанням, генеральна ідея якої полягає у розробці методологічних, теоретичних практичних підходів до підготовки спеціального педагога. У межах реалізації своєї концепції вчена окреслює ряд завдань, що спрямовують здобувачів освіти до оволодіння знаннями і навичками, необхідними для навчання дітей з ООП.

Видається цікавим завдання щодо створення специфічного освітнього середовища, у якому здійснюватиметься розвиток компетентностей під час вирішення реальних життєвих ситуацій, що дозволить здобувачами освіти приймати ефективні рішення у кризових ситуаціях, пристосовуватись до нових ситуацій професійної діяльності.

У концепції надається особливе значення компетентнісному підходу, акцентується увага на вдосконаленні

змісту підготовки майбутніх фахівців галузі спеціальної освіти. Видається цілком слушною думка дослідниці, оскільки даний підхід є ключовим у здійсненні розвитку фахової компетентності магістрів-олігофренопедагогів.

І. Малишевською (Малишевська, 2018, с. 239, 241) розроблено концепцію фахової підготовки психолого-педагогічних кадрів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. Провідними особливостями даної концепції визначено її складність та ієрархічність, зорієнтованість на технологічний і компетентнісний підходи у навчанні, а також на підготовку фахівців, спроможних реалізувати себе в інклюзивному суспільстві та інклюзивному освітньому середовищі.

Запропонована концепція базується на компетентнісному підході, що забезпечить формування у здобувачів освіти компетентностей, необхідних для успішної роботи в умовах інклюзивної освіти в процесі надавання психолого-педагогічної допомоги дітям з ООП, а також під час взаємодії з членами команди психолого-педагогічного супроводу.

Слушною видається думка Н. Савінової (Савінова, 2014, с. 169), яка зауважує, що концепція підготовки педагогів спеціальної освіти передбачає не лише поєднання теоретичних знань з практичними навичками, але й тісну співпрацю з закладами освіти для дітей з ООП, створюючи таким чином сприятливе середовище для майбутньої професійної діяльності випускників.

Отже, реалізація вищевказаних концепцій уможливить посилення особистісних якостей під час професійної підготовки магістрів-олігофренопедагогів, що сприятиме становленню фахівців-практиків, спроможних до ефективної професійної діяльності у звичних умовах і нестандартних ситуаціях. Саме тому, розробка та запровадження концепцій є невід'ємною складовою удосконалення змісту підготовки здобувачів педагогічної галузі, оскільки їх запровадження дозволяє створити освітні програми з урахуванням до потреб сучасного суспільства, вимог роботодавців.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Реалізація концепцій у сфері вищої освіти дозволяє пере-

осмислити існуючі підходи до підготовки майбутніх фахівців, окреслити ключові завдання модернізації професійної підготовки та забезпечити високу якість освіти молоді. Аналіз розроблених концепцій дозволив дійти висновку, що головними завданнями у підготовці фахівців галузі спеціальної та інклюзивної освіти є забезпечення розвитку компетентностей, необхідних для успішної, корекційної, діагностичної діяльності з дітьми з ООП, здійснення психолого-педагогічного супроводу, а також розбудови відкритого освітнього простору, де кожна дитина має право на навчання, розуміння та підтримку.

Перспективою подальших досліджень вбачаємо розробку авторської концепції розвитку фахової компетентності магістрів-олігофренопедагогів в системі професійної підготовки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Барна, С. С. (2020). Концепція управління інноваційним розвитком енергосервісних підприємств. *Інноваційна економіка*, 83, (3–4).

Бутенко, Л. Л. (2021) Концепції та моделі навчання педагогіки: традиції та інновації. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 1, 71–77. Сєверодонецьк. Вид-во СНУ ім. В. Даля.

Дубасенюк, О. А. (2015). Професійно-педагогічна освіта: методологія, теорія, практика: монографія. Житомир. Вид-во ЖДУ імені Івана Франка.

Малишевська, І. А. (2018). Теоретико-методичні основи підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. Дис. ... д-ра пед. наук. URL https://ispukr.org.ua/articles/18/18121102_d.pdf

Маркозова, О. О. (2016). Навчання впродовж життя-необхідна передумова досягнення життєвого успіху людини. *Вісник Національного університету Юридична академія України імені Ярослава Мудрого*, 2, 198–205.

Мартинчук, О. В. (2019). Теорія та практика підготовки фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Дис. ... д-ра пед. наук, Інститут спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України. URL https://ispukr.org.ua/articles/19/19061814_d.pdf

Набока, О., Татяничкова І. (2021). Спеціальна освіта: сучасні підходи до підготовки фахівців для навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Фізико-математична освіта*, 1(27), 76–81. URL <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2021-027-1-012>

Наказ МОН "Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання": № 912 (2010). URL <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>

Наказ МОН "Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти" № 776 (2018). URL <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>

Плахотнюк, О. Л. (2011). Поняття "концепція виховання": змістовий аспект. *Збірник наукових праць "Педагогічні науки"*, 1(57), 190–197.

Савінова, Н. (2014). Актуальні проблеми формування професійної компетентності вчителів-логопедів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 9(1), 162–169.

Тюріна, Н. М., Гой, І. В., Бабій, І. В. (2015). Концепція і методологічний апарат інтегрованої логістики: навч. посіб. С. 33–46. Київ: Центр учбової літератури.

Харківська, А. А. (2020). Формування та розвиток цифрової компетентності педагога в системі навчання впродовж життя-вимога часу. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*, 66, 98–105. Харків: Вид-во УПА.

Цимбал-Слатвінська, С. В. (2017). Концепція професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 40, 223–229.

REFERENCES

- Barna, S. S. (2020). Kontsepsiia upravlinnia innovatsiinym rozvytkom enerhoservisnykh pidpriemstv (Concept of management of innovative development of energy service enterprises). *Innovatsiina ekonomika*, 83, (3–4).
- Butenko, L. L. (2021) Kontseptsii ta modeli navchannia pedahohiky: tradytsii ta innovatsii (Concepts and models of pedagogical teaching: traditions and innovations). *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*, 1, 71–77. Sievierodonsk. Vyd-vo SNU im. V. Dalia.
- Dubaseniuk, O. A. (2015). Profesiino-pedahohichna osvita: metodolohiia, teoriia, praktyka (Professional-pedagogical education: methodology, theory, practice). Zhytomyr. Vyd-vo ZhDU imeni Ivana Franka.
- Malyshevska, I. A. (2018). Teoretyko-metodychni osnovy pidhotovky fakhivtsiv psykhologo-pedahohichnoho profilu do roboty v umovakh inkliuzyvnoho osvitnoho seredovyschcha (Theoretical and methodological principles for the preparation of specialists of the psychological and pedagogical profile for work in the conditions of an inclusive educational environment) Doctoral thesis, Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykhologii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy. URL https://ispukr.org.ua/articles/18/18121102_d.pdf
- Markozova, O. O. (2016). Navchannia vprodovzh zhyttia-neobkhidna peredumova dosiahnennia zhyttievoho uspihku liudyny (The introduction of the concept of sustainable development is a necessary prerequisite for achieving sustainable human prosperity.). *Visnyk Natsionalnoho universytetu Yurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho*, 2, 198–205.
- Martynchuk, O. V. (2019). Teoriia ta praktyka pidhotovky fakhivtsiv zi spetsialnoi osvity do profesiinoi diialnosti v inkliuzyvnomu osvitnomu seredovyschchi (Theory and practice of preparing specialists from special education for professional activity in an inclusive educational environment) Doctoral thesis, Instytut spetsialnoi pedahohiky i psykhologii imeni Mykoly Yarmachenka NAPN Ukrainy. URL https://ispukr.org.ua/articles/19/19061814_d.pdf
- Naboka, O., Tatiachykova I. (2021). Spetsialna osvita: suchasni pidkhody do pidhotovky fakhivtsiv dlia navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy (Special education: current approaches to the preparation of specialists for teaching children with special educational needs). *Fiziko-matematychna osvita*, 27(1), 76–81. URL <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2021-027-1-012>
- Order of the Ministry of Education "On the approval of the Concept of the development of inclusive education". (2010). URL <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>
- Order of the Ministry of Education "On approval of the Concept of development of pedagogical education". (2018). URL <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
- Plakhotniuk, O. L. (2011) Poniattia "kontsepsiia vykhovannia": zmistovyi aspekt (Understanding the "concept of education": a composite aspect). *Zbirnyk naukovykh prats "Pedahohichni nauky"*, 1(57), 190–197.
- Savinova, N. (2014). Aktualni problemy formuvannia profesiinoi kompetentnosti vchyteliv-lohopediv (Current problems of forming professional competence of speech therapists). *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*, 9(1), 162–169.
- Tiurina, N. M., Hoi, I. V., Babii, I. V. (2015). Kontsepsiia i metodolohichni aparat intehrovanoi lohistyky (Concept and methodological apparatus of integrated logistics). С. 33–46. Tsentru uchbovoi literatury.
- Kharkivska, A. A. (2020). Formuvannia ta rozvytok tsyfrovoy kompetentnosti pedahoha v systemi navchannia vprodovzh zhyttia-vymoha chasu (Formation and development of digital competence of the teacher in the system of teaching in the extended-time learning environment). *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, 66, 98–105. Ukr. inzh.-ped. akad. Kharkiv: Vyd-vo UIPA.
- Tsymbal-Slatvinska, S. V. (2017). Kontsepsiia profesiinoi pidhotovky maibutnikh lohopediv v umovakh informatsiino-osvitnoho seredo-vyshchcha zakladiv vyshchoi osvity (The concept of professional training of future speech therapists in the conditions of the information-educational environment of higher education institutions). *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*, 40, 223–229.

